

IMA DOBAR GROOVE, A ŽENSKO!

Mlade žene na alternativnoj muzi koj sceni Srbije

Aleksandar Gubaš, Tatjana Nikoli

festival Vox Feminae, 2013.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Definicija scene	3
1.2. Definicija ženskog stvaralaštva u muzici	4
2. ŽENE NA MUZI KIM FESTIVALIMA	5
2.1. Žene na muzi kim festivalima u Srbiji	5
2.1.1. EXIT Main Stage	5
2.1.2. EXIT Fusion Stage	5
2.1.3. Beer Fest	6
2.1.4. Šaba ki letnji festival	6
2.1.5. Trenchtown	6
2.1.6. Supernatural	6
2.2. Žene na muzi kim festivalima u Evropi	7
2.2.1. Terraneo	7
2.2.2. Sziget	7
2.2.3. Primavera	7
2.2.4. Roskilde	8
2.3. Žene na muzi kim festivalima u SAD	8
2.3.1. Pitchfork	8
2.3.2. Lollapalooza	8
2.3.3. Coachella	8
2.4. Petogodišnji trendovi	9
3. ŽENE NA PORTALIMA ZA ILEGALNO SKIDANJE MUZIKE	10
3.1. plixid.com	10
3.2. newalbumreleases.net	10
3.3. exystence.net	10
4. KOLIKO ZAPRAVO IMA ŽENA U MUZICI?	11
5. SVEDO ENJA IZ PRVE RUKE	12
5.1. Stereotipi o muzi arkama	12
5.2. Publika na koncertima ženskih bendova	13
5.3. Da li muzi arke treba posebno izdvajati u programu?	13
6. FEMIKSETA KAO PRIMER DOBRE PRAKSE	15
6.1. Dosadašnje Femiksete	15
6.2. Kampanja "Dodaj svoju notu"	16
6.3. Femix Info - portal ženskog stvaralaštva	16
6.4. Budu nost Femiksete	16
7. ZAKLJU AK	18
8. LITERATURA	19
Dodatak - BENDOVI I AUTORKE NA FEMIKSETAMA 2010-2012	20

1. UVOD

Fenomen retradicionalizacije društva u Srbiji uoava se kroz razne oblike eksplicitne ili prikrivene diskriminacije prema ženama, pa čak i me u samim devojkama koje su svojevremeno poele da prihvataju vršnja ki pritisak u pravcu usvajanja patrijarhalnih obrazaca i vrednosnih sistema. Stoga se podrška ženskom stvaralaštvu, posebno u okviru omladinske kulture, pokazala kao izuzetno inspirativna oblast, u kojoj, sa jedne strane, postoje ohrabruju i primeri ustrajne samonikle kreativnosti na prili no neоекivanim mestima, ali isto tako i gotovo zaprepasu a rodna neravnoteža u pop-kulturnoj, i konkretno muzi koj produkciji. Devojke u muzi kim sastavima, ako su i prisutne, obi no pevaju prate e vokale, sviraju bas ili prate e instrumente, ili kao vode i vokal pevaju tu e tekstove. Vrlo retko su žene autorske pokreta ice bendova, bubnjarke ili gitaristkinje.

Tokom protekle tri godine delovanja projekta Femix, dolazili smo u dodir sa razli itim iskustvima akterki muzi ke i nezavisne umetni ke scene Srbije sa diskriminatornim ponašanjem prema njima. Posle razgovora o ovom problemu koji smo organizovali na Svetski dan kulturne raznolikosti za dijalog i razvoj 21. maja 2013., pokrenuli smo kampanju na socijalnim mrežama "Dodaj svoju notu" koja teži da ohrabri budu e mlade muzi arke.

Kad je projekat Femix tek definisao sopstvene obrise krajem 2010. godine, postojao je jedan opšti utisak tima projekta da su devojke i mlade žene nesrazmerno malo prisutne na doma oj muzi koj sceni, a u vezi s tim pojavila se želja za nekom akcijom kojom bi se na ovu pojavu skrenula pažnja. Kao svojevrsan pokušaj prebrojavanja aktuelne scene, u decembru 2010. godine objavljena je prva u nizu kompilacija Femikseta, sa presekom aktuelne doma e produkcije ženskih bendova i muzi kih autorki. Tako je zapo elo bavljenje Femixa rodnom strukturom muzi ke scene u Srbiji. Za Femiksetu iz godine u godinu raste interesovanje, pa je tako za ove tri godine broj ženskih bendova koji su poslali svoje pesme za kompilaciju udvostru en.

Pre nego što pre emo na analizu iskustva Femixa u bavljenju doma im muzi arkama i kontekstom u kome one deluju, moramo da damo neke uvodne napomene.

1.1. Definicija scene

Ura eni po etni presek sa prvom Femiksetom potvrdio je polazni utisak o malobrojnosti muzi kih autorki na doma oj sceni. Me utim, od samog po etka nametalo se pitanje **šta je to zapravo "scena"**, u kom to delu žanrovskog i stilskog spektra želimo da delujemo i da popravljamo situaciju? Radna definicija je u po etku bila "nezavisna" odn. "alternativna produkcija", ali zaista je jako teško govoriti o tome šta je u ovom trenutku u Srbiji mainstream a šta indie. U produkciji koju je Femix do sada prikupio za godišnje kompilacije Femikseta ima i demo bendova, i nezavisnih ku nih kantautorki i kompozitorki, i ozbiljnih bendova koji na samostalnim koncertima mogu da privuku nekoliko stotina posetilaca. Ali nema velikih zvezda koje pune hale i stadione. U produkcionom smislu sve to uglavnom jeste nastalo kroz razne gerilske i niskobudžetne privatne inicijative.

Žanrovski je još teže dati univerzalnu platformu - najuproš enije re eno, ima svega osim "narodnjaka, klasike i MTV popa" (šta god to bilo). Pripadnice scene koja nas ovde interesuje su uglavnom autorke koje se time bave iz entuzijazma i hobija, niko tu ne živi baš samo od te muzike, i po tome to jeste neki indie po etici. Velik deo ove produkcije može besplatno da se skine sa sajtova

kao što je Bandcamp, sa sveš u da verovatno nikad ne e mo i ozbiljnije komercijalno da se vrednuje.

1.2. Definicija ženskog stvaralaštva u muzici

Ključna stvar u okviru produkcije koju smo posmatrali bila nam je da li neko autorsko ime (bend ili individua) zadovoljava kriterijume za proglašenje **ženskim stvaralaštvom** kako bi bilo uzeto u razmatranje. U vezi s tim, neretko se uje pitanje šta e zapravo muzici rodno odre enje i koliko je to uopšte mogu e utvrditi?

Želimo na ovom mestu da naglasimo da nam uopšte nije namera da uspostavljamo vrste granice izme u "muške" i "ženske" muzike niti se zalažemo za rodno definisanje muzike po svaku cenu, jer smo potpuno svesni da je to nemogu e, a ne bi ni imalo smisla. Mi smo samo ovde imali potrebu da na emo i odredimo neko konkretno merilo za prikaz o igledne nedovoljne prisutnosti žena na muzi koj sceni. Da bismo mogli da dobijemo makar neku grubu kvantitativnu procenu u eš a žena u produkciji muzike, morali smo da pribegnemo odre enim aproksimacijama i da definišemo neki što dosledniji kriterijum.

Tako je od samog starta Femiksete kao muzi kog programa Femixa postavljen uslov da u stvaranju prezentovanih pesama moraju da autorski u estvuju (i) **žene**, pisanjem teksta i/ili muzike. Ovo je kriterijum koji ne zadovoljavaju bendovi u kojima devojke i žene samo sviraju neki instrument ili pevaju pesme koje nisu one pisale.

Tako e, u slu aju da su pesme imale vokale, uslov je da **vode i vokal mora da bude ženski**.

Naravno, bendove nije uvek lako rodno odrediti, jer je negde muško i žensko autorstvo podjednako prisutno, vokali tako e, i esto je nejasno koliki je zaista iji autorski doprinos tamo gde je više ljudi uklju eno. Postoje i transgender autorska imena koja se tako e opiru binarnim klasifikacijama, tako da smo u ovde prezentovanim kvantitativnim istraživanjima koristili i kategoriju **neodredivo**. Fokus našeg interesovanja je bio na onome što se s najmanje kontroverzi može nazvati ženskim autorstvom, te na što preciznijoj proceni zastupljenosti tog fenomena u savremenoj muzi koj produkciji.

2. ŽENE NA MUZIČKIM FESTIVALIMA

Pre nego što krenemo s iznošenjem iskustava Femiksete u promociji mladih muzičarki, potrebno je da damo neki uvodni opis situacije i konteksta u kome se sve dešava. Mislimo pritom na podatke o stvarnoj zastupljenosti žena u muzici, kod nas i u svetu, te želimo ovde da predstavimo neke zanimljive podatke do kojih smo došli.

U potrazi za merljivim i dostupnim numeričkim pokazateljima, jedna od stvari koje su nas zanimalo bio je odnos muškog i ženskog autorstva na programima postojećih muzičkih festivala.

2.1. Žene na muzičkim festivalima u Srbiji

Kad razmatramo stepen učešća ženske autorske muzike na muzičkoj sceni, kao jedan od pokazatelja koje možemo da koristimo je učešće žena na domaćim festivalima koji okupljaju izvođače te muzike. Radi toga smo pronašli podatke i spiskove učesnika za nekoliko relevantnih festivala tokom poslednjih pet godina, te smo na tim spiskovima posebno brojali imena koja mogu da se podvedu pod pomenutu definiciju ženskog stvaralaštva u muzici.

2.1.1. EXIT Main Stage

Novosadski EXIT je ogroman festival sa mnogo bina i imena na programu svake godine. Glavna festivalska bina (Main Stage) je neka vrsta reprezentativnog izloga za programsku politiku festivala. Na ovoj bini svake godine nastupaju najveće zvezde aktivne svetske muzičke scene, pa u tom smislu ovaj deo programa festivala nije posebno blizak vrsti produkcije kojom se bavi Femix, ali jeste neki pokazatelj na ina razmišljanja i centralne programske orijentacije EXIT festivala. Ako pogledamo imena na ovoj bini u poslednjih pet godina, dobijemo sledeće brojke:

- 2013: 33 M, 2 Ž, 1 n/a (neodredivo)
- 2012: 20 M, 2 Ž, 1 n/a + domaća podrška 5 M bendova
- 2011: 20 M, 4 Ž, 1 n/a
- 2010: 26 M, 3 Ž, 1 n/a
- 2009: 13 M, 0 Ž

U ukupnom zbiru, među imenima koja su činila EXIT Main Stage lineup za poslednjih pet godina bilo je 117 muških bendova i solo izvođača, 11 ženskih i 4 neodrediva (mešanog kreativnog učešća oba roda).

M-Ž odnos na festivalskom programu je ovde skoro **12:1**.

2.1.2. EXIT Fusion Stage

Za onaj deo muzičke produkcije kojim se Femix bavi, postoji programska bina EXIT festivala koja je relevantnija od glavne bine, a to je Fusion Stage, jer programski posebno pokriva noviju domaću i regionalnu scenu. Ovde je u poslednjih pet godina bila sledeća situacija:

- 2013: 26 M, 5 Ž, 1 n/a
- 2012: 22 M, 4 Ž
- 2011: 23 M, 2 Ž
- 2010: 26 M, 2 Ž, 4 n/a
- 2009: 23 M, 5 Ž, 2 n/a

U ukupnom zbiru to je 120 muških, 18 ženskih i 7 neodredivih. Vidimo da je Fusion Stage dosta otvoreniji za predstavljanje ženskog autorstva nego glavni festivalski program, jer ovde M-Ž odnos na festivalskom programu iznosi negde oko **7:1**.

2.1.3. Beer Fest

Pored EXIT-a, drugi veliki muzi ki festival u Srbiji koji okuplja desetine hiljada posetilaca svake godine jeste beogradski Beer Fest. Kod njega po godinama imamo slede u situaciju:

- 2013: 35 M, 3 Ž
- 2012: 33 M, 1 Ž, 6 n/a
- 2011: 33 M, 6 Ž, 3 n/a
- 2010: 29 M, 3 Ž, 7 n/a
- 2009: 37 M, 5 Ž, 2 n/a

U ukupnom zbiru to iznosi 176 muških izvo a a, 18 Ž i 18 neodredivih (mešano ili nepoznato autorsko u eš e po rodnom osnovu). Vidimo da Beer Fest ima M-Ž odnos svog festivalskog programa od oko **10:1**. Bina Beer Festa je izrazito muška, skoro kao i glavna bina EXIT-a.

2.1.4. Šabački letnji festival

Poslednjih desetak godina ovaj festival postao je popularan doga aj me u poklonicima rock i punk produkcije, okupljaju i najzna ajnija aktivna imena u Srbiji i sa prostora bivše Jugoslavije. Evo kako ovde izgleda stanje:

- 2013: 11 M, 2 Ž
- 2012: 11 M, 0 Ž
- 2011: 14 M, 2 Ž
- 2010: 8 M, 4 Ž, 1 n/a
- 2009: 5 M, 0 Ž

Ukupno je za poslednjih pet godina na ovom festivalu bilo 49 muških i 8 ženskih bendova. Treba imati na umu da su se neka od ovih imena ponavljala, pa ako gledamo koliko je unikatnih imena bilo za tih pet godina, to je onda 42 M i 7 Ž. Dakle, ŠLF ispada prili no woman-friendly festival, tu je odnos svega **6:1** za muškarce (mada na dosta malom uzorku).

2.1.5. Trenchtown

Tokom prethodne decenije, suboti ki Trenchtown festival okupljao je na obalama Pali kog jezera mnoštvo poklonika prirode i muzi kih žanrova bliskih slavljenju prirode. Zbog problema lokalne prirode, ovaj festival 2013. godine nije održan, a tokom poslednjih pet godina pre toga lineup je izgledao ovako:

- 2012: 25 M, 4 Ž, 2 n/a
- 2011: 22 M, 2 Ž, 1 n/a
- 2010: 21 M, 6 Ž, 2 n/a
- 2009: 8 M, 1 Ž, 1 n/a (podaci samo za glavnu binu)
- 2008: 27 M, 0 Ž, 6 n/a

To je ukupno 103 muških bendova i izvo a a, 13 ženskih i 12 neodredivih/nepoznatih, što daje M-Ž odnos na festivalskom programu od oko **8:1**.

2.1.6. Supernatural

Beogradski Supernatural je veliki ekološki open-air festival u prirodi, koji se svake godine održava u vikend najbliži Danu planete Zemlje, koji se obeležava 22. aprila. Na svom raznovrsnom programu Supernatural uvek ima i muzi ku binu, na kojoj je u poslednjih pet godina bila slede a situacija:

- 2013: 2 M, 1 Ž

- 2012: 3 M, 1 Ž
- 2011: 4 M, 1 Ž
- 2010: 6 M, 2 Ž, 1 n/a
- 2009: 9 M, 0 Ž, 1 n/a

To je ukupno 24 muških i 5 ženskih imena, uz 2 rodno neodrediva, što daje vrlo dobar odnos od oko **5:1** (doduše, treba napomenuti da je to dobijeno na najmanjem uzorku u pore enju s ostalim analiziranim festivalima).

2.2. Žene na muzičkim festivalima u Evropi

Videli smo u Srbiji dosta šarenu situaciju poslednjih godina, sa varijacijama u rasponu od izrazito rodno konzervativnih programa kao što je EXIT Main Stage, pa do liberalnijih lokalnih pristupa. No koliko je takva situacija u skladu sa trendovima u okruženju?

2.2.1. Terraneo

Prou ili smo nekoliko festivala u okruženju, programski bliskih interesovanjima Femixa. Najsvežiji i najnoviji je avgustovski Terraneo festival u Šibeniku, koji se programski nametnuo pre tri godine. Evo kako je izgledao gender rate na Terraneo festivalu za te tri godine:

- 2013: 77 M, 15 Ž, 3 n/a
- 2012: 51 M, 5 Ž, 1 n/a
- 2011: 70 M, 9 Ž, 6 n/a

Ukupno je za te tri godine na programu ovog festivala bilo 198 imena sa muškim autorstvom, 29 sa ženskim i 10 nepoznatog i neodredivog autorstva. Time je Terraneo postigao M-Ž odnos na festivalskom programu od oko **7:1**.

2.2.2. Sziget

Ovaj popularni letnji festival na dunavskom ostrvu tako e je programski blizak onom delu muzi ke scene u kome se kre u interesovanja Femixa. Me u u esnicima ovog festivala autorstvo je bilo ovako raspore eno po rodovima:

- 2013: 24 M, 4 Ž
- 2012: 31 M, 4 Ž, 2 n/a
- 2011: 29 M, 6 Ž
- 2010: 36 M, 2 Ž, 1 n/a
- 2009: 24 M, 3 Ž

Ukupno 144 M i 19 Ž, uz 3 neodrediva, što nam daje programski odnos M-Ž od oko **7,5:1**.

2.2.3. Primavera

Ako se udaljimo iz regiona malo dalje u Evropu, tu se kao jedan od parametara name e i majski Primavera festival u Barseloni. Program ovog festivala je u posmatranom periodu imao slede u rodnu sliku autorstva:

- 2013: 60 M, 12 Ž, 3 n/a
- 2012: 117 M, 17 Ž, 11 n/a
- 2011: 141 M, 20 Ž, 7 n/a
- 2010: 106 M, 16 Ž, 3 n/a
- 2009: 108 M, 17 Ž, 3 n/a

Ukupno: 532 M, 82 Ž, 27 n/a

M-Ž odnos na programu: oko **6,5:1**

2.2.4. Roskilde

Najveći festival u severnoj Evropi, danski Roskilde festival, u poslednjih pet godina programski je izgledao ovako:

- 2013: 151 M, 19 Ž, 12 n/a

- 2012: 162 M, 21 Ž, 12 n/a

- 2011: 144 M, 21 Ž, 3 n/a

- 2010: 116 M, 19 Ž, 5 n/a

- 2009: 143 M, 25 Ž, 13 n/a

Ukupno: 716 M, 105 Ž, 45 n/a

M-Ž odnos na programu: oko **7:1**

2.3. Žene na muzičkim festivalima u SAD

Kao što možemo da steknemo okvirnu sliku, izgleda da je u Evropi poslednjih pet godina standard da na programima muzičkih festivala bude oko 7 puta više muških bendova nego ženskih. Da bismo videli kako je to u Americi, isti metod primenili smo i na nekoliko relevantnih festivala ove vrste na severnoameričkom kontinentu.

2.3.1. Pitchfork

Ovaj festival povezan s uticajnim muzičkim sajtom pitchfork.com uspostavio je u poslednjih pet godina ovakav programski odnos:

- 2013: 32 M, 13 Ž, 1 n/a

- 2012: 37 M, 9 Ž, 1 n/a

- 2011: 38 M, 7 Ž

- 2010: 35 M, 6 Ž

- 2009: 38 M, 1 Ž, 1 n/a

Ukupno je za ovih pet godina Pitchfork predstavio 180 muških, 36 ženskih i 3 rodno nedefinisanih autorskih imena, što daje M-Ž programski odnos od tačno **5:1**.

2.3.2. Lollapalooza

Ovaj festival sada se u podužom tradicijom odvija se u SAD (Chicago), s novijim lokalnim ograncima u Čileu i Brazilu. Ovde iznosimo podatke samo za festivalski program u Chicagu:

- 2013: 99 M, 26 Ž, 5 n/a

- 2012: 100 M, 21 Ž, 7 n/a

- 2011: 95 M, 28 Ž, 4 n/a

- 2010: 115 M, 13 Ž, 2 n/a (podaci bez de jure stejdža)

- 2009: 126 M, 16 Ž, 1 n/a (podaci bez de jure stejdža)

U ovom periodu je Lollapalooza festival na programu imao ukupno 535 M imena, 104 Ž i 19 neodređenih, čime se i ovaj festival primakao odnosu od **5:1**.

2.3.3. Coachella

Među američkim festivalima izabrali smo za naše merenje i kalifornijski Coachella festival. Na njemu smo zatekli ovakvu situaciju:

- 2013: 153 M, 18 Ž, 4 n/a

- 2012: 117 M, 20 Ž, 4 n/a
- 2011: 155 M, 21 Ž, 6 n/a
- 2010: 105 M, 18 Ž, 5 n/a
- 2009: 106 M, 11 Ž, 3 n/a

To je ukupno 636 muških, 88 ženskih i 22 neodrediva, što odgovara M-Ž programskom odnosu od oko **7:1**.

Iako su rezultati sa ovog festivala malo narušili sliku koju su dala prethodna dva američka festivala, ostaje opšti utisak da u SAD muzičke autorke generalno nešto lakše pronalaze put do festivalskih bina nego u Evropi.

2.4. Petogodišnji trendovi

Zapitali smo se takođe da li u okviru posmatranih pet godina postoji neki uzlazni ili silazni trend u pogledu zastupljenosti ženskog autorstva. Polazna pretpostavka bila je da žene vremenom postaju sve brojnije na muzičkoj sceni, pa tako i na festivalima. Brojke koje smo dobili su sledeće (broj u zagradi označava procenat žena):

SRBIJA

- 2013: 107 M, 13 Ž (10.8)
 - 2012: 119 M, 12 Ž (9.2)
 - 2011: 116 M, 17 Ž (12.8)
 - 2010: 116 M, 20 Ž (14.7)
 - 2009: 95 M, 11 Ž (10.4)
- petogodišnji prosek: 11.6%

EVROPA

- 2013: 312 M, 50 Ž (13.8)
 - 2012: 361 M, 47 Ž (11.5)
 - 2011: 388 M, 56 Ž (12.6)
 - 2010: 258 M, 37 Ž (12.5)
 - 2009: 275 M, 45 Ž (14.1)
- petogodišnji prosek: 12.9%

SAD

- 2013: 284 M, 57 Ž (16.7)
 - 2012: 254 M, 50 Ž (16.4)
 - 2011: 288 M, 56 Ž (16.3)
 - 2010: 255 M, 37 Ž (12.7)
 - 2009: 270 M, 28 Ž (9.4)
- petogodišnji prosek: 14.3%

Kao što vidimo, polazna pretpostavka je uglavnom opovrgnuta i teško je ovde uočiti neki jasan trend, pogotovo u Evropi, gde postoje velike oscilacije od godine do godine. Međutim, na trendseterskim festivalima u SAD prosečno u poslednje tri godine izgleda da se stabilizovalo na otprilike jednu šestinu repertoara. Bilo bi lepo kad bi ovaj trend ojačao i prelio se i na festivale s ove strane Atlantika.

3. ŽENE NA PORTALIMA ZA ILEGALNO SKIDANJE MUZIKE

Za potrebe naše analize konteksta u kome deluju muzičke autorke kod nas i u svetu, posebno koristan podatak bio bi broj muzičkih izdanja koja su objavile žene u odnosu na one iza kojih stoje muškarci kao kreativni pogon. Do ta njih direktnih podataka o ovome praktično je nemoguće doći, kako u odnosu na stanje u Srbiji, tako i u svetu. Podatak koji je najslabiji nije to, a do kog smo mogli doći, jeste odnos muške i ženske produkcije na portalima koji služe za ilegalno skidanje novih muzičkih izdanja. Izabrali smo za te potrebe tri popularna portala koji objavljuju piratizovana izdanja iz celog sveta i sa širokog spektra pop i rok žanrova, pa smo uradili snimak zatečene situacije u prvih nekoliko dana oktobra 2013.

Dakle, ako sudimo prema portalima za ilegalno skidanje muzike, dobijemo ovakvu sliku rodne produktivnosti u muzici:

3.1. *plixid.com*

Ovo je portal sa najbogatijom ponudom od sva tri analizirana, i na njemu svakog dana bude postavljeno u proseku oko 100 novih piratizovanih naslova, uglavnom iz najsvežije svetske produkcije svih žanrova popularne muzike.

Među poslednjih 500 naslova koji su objavljeni na Plixidu, iza njih 404 stoji muško autorstvo, iza 53 žensko, a 43 su neodređivi (kompilacije i sl.). Dakle, ovde imamo M-Ž odnos od oko **8:1** - muškarci se na ovom portalu piratizuju osam puta češće nego žene.

3.2. *newalbumreleases.net*

Ovde je ponuda nešto manja nego na Plixidu, pa smo analizirali poslednjih 300 piratizovanih naslova i dobili sledeću situaciju: 260 M, 29 Ž, 11 neodređivo. Dakle, ovde među poslednjih 300 naslova imamo odnos oko **9:1**. Na ovom portalu vlada najmanje interesovanje za piraterisanje ženskih bendova.

3.3. *exystence.net*

Na ovom portalu smo analizirali 200 poslednje postavljenih naslova za ilegalno skidanje, od kojih su 154 izdanja muških bendova, izvođača i autora, 33 ženskih, a za njih 13 to nije bilo moguće odrediti. Dakle, na ovom portalu je odnos broja muških i ženskih naslova oko **5:1**, što znači da je ovo najviše woman-friendly piratski portal od svih koje smo ovde analizirali.

4. KOLIKO ZAPRAVO IMA ŽENA U MUZICI?

Ovo je centralno pitanje ovog rada i na njega je u principu nemoguće dati precizan odgovor, ali neke osnovne koordinate i redove veli ina uspeli smo da snimimo ovim radom. Bez obzira da li posmatramo udeo žena u piratizovanim novim albumima ili na programima muzičkih festivala, u osnovnim stvarima se ponavljaju slični odnosi, koji se uglavnom kreću u rasponu od 10:1 do 5:1. Pritom je u Evropi okvirni proseka od 7 muzičara na jednu muzičarku, dok je u SAD to bliže odnosu od 6 muzičara na jednu muzičarku. Srbija se sa svojim odnosom 8:1, bar u poslednjih pet godina, nalazi nešto ispod evropskog proseka.

Ako govorimo o procentima, radi se o učešću žena od 10-15% u autorskoj muzičkoj produkciji. SAD se pritom tu nalaze bliže 15%, Evropa nešto niže, a Srbija oko 10-11%.

Postavlja se pitanje zašto je ovaj odnos tako nepovoljan po žene, da li je to "prirodan" odnos stvari na temelju stvarnog prisustva ili odsustva interesovanja, ili možda postoje neki drugi "podzemni" faktori koji blokiraju učešće žena u muzičkoj produkciji? Ovde bi nam bili ključni neki podaci o eventualnim rodnim razlikama u pogledu motivacije za bavljenje muzikom, ali o tome gotovo da nema sistematizovanih podataka ni specijalizovanih istraživanja.

Jedini egzaktni podatak koji smo našli kao moguće polazište za pretpostavke o rodnim razlikama u pogledu motivisanosti mladih za muzičku produkciju jeste jedan rezultat dobijen na uzorku od 1.733 maturanta iz cele Srbije¹. Autorke tog istraživanja su radi svojih potreba u analizi podelile ispitanike na one sa tradicionalističkim (T) i one s netradicionalističkim (NT) stavovima i vrednostima, pa su tako prikazani i rezultati. Prema tim podacima, koji su dobijeni ove godine, iskustva sa sviranjem nekog muzičkog instrumenta ima 29,6% NT i 13,3% T muških maturanata u Srbiji, nasuprot 15,6% NT i 10,3% T maturantkinja. Vidimo da među mladima sa tradicionalističkim vrednostima ni kod muškaraca ni kod žena nema nekog velikog interesovanja za bavljenje sviranjem. Međutim, primetna razlika postoji kod njihovih, uslovno rečeno liberalnijih vršnjaka, kod kojih su se momci pokazali kao skoro duplo zainteresovaniji za aktivno sviranje nego devojke.

Ako pretpostavimo da muziku koju promovise Femix prave uglavnom mlade osobe sa pretežno netradicionalističkim stavovima, verovatno bismo imali osnovu da tu primenimo taj M-Ž odnos od 2:1 u pogledu zainteresovanosti za bavljenje muzikom, koji je registrovan među maturantima manje tradicionalnih stavova. Međutim, čak i u slučaju te najnepovoljnije pretpostavke - da se mlade žene upola manje interesuju za pravljenje muzike nego muškarci - to bi značilo da bi, shodno tome, ipak bar oko 1/3 muzičke produkcije trebalo da ima žensko autorstvo, a videli smo da je stanje u praksi jako daleko od toga. Pogotovo u našoj zemlji: žene u Srbiji ne da nisu ni trećina muzičke scene, nego su jedva trećina trećine.

Postoje i neka druga istraživanja, doduše malo manje prilagođena našim potrebama, ali koja bi mogla da daju indicije za pretpostavku da bi, ako sudimo prema postojećim interesovanjima mladih, žena u muzici moglo da bude i više od trećine.

To je glavni razlog postojanja kompilacije Femikseta.

¹ Subašić B., Opačić B. 2013. "Vrednosti i kulturni aktivizam maturanata Srbije". Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka

5. SVEDOČENJA IZ PRVE RUKE

Mi naravno ovim istraživanjem nismo bili u mogućnosti da nađemo razloge i uzroke ovim pojavama. Mi i dalje nemamo jasnu informaciju o tome da li festivali ne zovu muzičarke u većim merama nego sada zato što aktivnih muzičarki nema više, ili zato što programski direktori festivala nemaju informacije, ili zato što imaju predrasude? Da li muzičarke nema više nego sada zato što nemaju gde da sviraju, festivali ih ne zovu i mediji ih ne podržavaju pa su zato demotivisane, ili zato što žene muzičarke kao produkcija generalno zaista manje interesuje nego muškarce? Ako je žena zaista tako malo u muzici a razlozi za to su socijalno-psihološke prirode, koji su to pritisci iz okruženja koji imaju najviše demotivirajuće efekte?

U potrazi za ovim odgovorima, projekat Femix je povodom Svetskog dana kulturne raznolikosti za dijalog i razvoj, 21. maja 2013. godine u beogradskom džez klubu ekaonica okupio mlade muzičarke koje komponuju, pevaju, sviraju gitaru, bas, bubnjeve, trubu ili druge instrumente u različitim domaćim bendovima, kako bi pokrenule diskusiju o zastupljenosti devojaka i momaka u muzici, stereotipima sa kojima se susreću devojke koje počinju da se bave muzikom i na kojima da se ova situacija promeni. Evo kako neke od njih vide postojeću situaciju:

- "Više žena nego muškaraca upisuje i završava muzičku akademiju. Ipak, kada se pogledaju pozicije koje posle zauzimaju, žene su ili gurnute tamo ili naučene da budu zadovoljne nižim pozicijama, dok se muškarci guraju da budu napred, vode, i na to ih podstičemo." (Ksenija)

- "Pre par meseci organizovala sam nekoliko ženskih svirki u klubu Kuglaš i prosto nije dovoljno razvijena ta atmosfera podrške, a devojke se stvarno brzo povuku posle kritika koje dobiju. Pa i ja kada sam počinjala da sviram, nije ljudima bilo jasno šta ja tu tražim, govorili su mi da sam muškarica a i da je bolje da naučim dečaka i manem se toga." (Selena)

- "Nije problem što muških bendova ima, nego što ženskih nema." (Snežana)

5.1. Stereotipi o muzičarkama

- "Kada je nastao 'Vibrator u rikverc', pre 6-7 godina, mislim da smo mi tada bili jedini ženski bend u Beogradu i malo šire. Devojke krenu, ali onda dobiju na Youtube-u komentare poput 'ajde ti beži u kuhinju' i slično, i onda se slome i odustanu." (Snežana)

- "Kad sam krenula u muzičku školu, predloženo mi je odmah na početku da sviram ili klavir ili violinu. Slažem se da u izvesnom smislu devojke jesu egzotične i zanimljive, pogotovo kada sviraju neki 'neuoobičajeni' instrument, ali te to istovremeno i stavlja u neravnopravan položaj, jer ne možeš da budeš samo muzičarka, već si ti i tu prvenstveno žena, pa tek onda muzičarka." (Marina)

- "I onda opet moraš da se dokazuješ." (Selena)

- "To je ono kada kažu 'ima dobar groove, a žensko!', kao da su to u startu suprotnosti! To smo čule milion puta." (Ksenija)

- "Više puta su mi govorili da sviram kao muško." (Selena)

- "Kao da je to standard koji treba dosti i." (Marina)

- "Ja sam poela da sviram bubanj sa 14 godina. Inini mi se da sam prva bubnjarka iz Smedereva. Ni u porodici nisam baš na početku imala podršku, ali posle nekog vremena kada su shvatili da sam ozbiljna, poslali su me u srednju muziku u školu u Beograd, na moju odgovornost. Na kraju su mi ljudi koji su u početku gledali sa podozrenjem priznali da sam uspela u onome što sam želela, što je zapravo značilo da sam ih ubedila da ne sviram 'kao žensko' i da me sada poštuju kao muzičara." (Sena)

- "Kada sam poela da sviram po bendovima otkrivali su da u stvari samo da drljam akorde i da nisam ni za šta. Savetovali su mi da sviram prateće deonice i da se to bitno u redu. Onda sam poela da vežbam solaže i onda sam shvatila da 'sviram kao muško', što je značilo da tad vredim." (Aleksandra)

- "Kad sam otišla da upišem trubu, govorili su mi da to nije baš najbolje pošto sam žensko, a imala sam, pa verovatno nemam kapacitet, sve dok nisam naišla na profesora koji se samo nasmejavao. A ni ja nikada pre toga nisam videla ženu da svira trubu." (Marina)

- "Ja nisam školovana muzičarka, a kad sam poela da izvodim muziku u bendu, bila sam apsolutna senzacija u Somboru kao malom mestu i uglavnom nisam nailazila na prepreke već su me ljudi pretežno ohrabivali. Bilo je ipak i onih momenata objektivizacije mladog ženskog benda koje može da se preoblikuje i iskoristi, pa su dolazili tu neki stariji muški muzičari da kao daju savete. Prvi put kad sam nastupala na EXIT-u, imala sam 17 godina, to je bilo sa prethodnim bendom, prišao mi je izvesni muzički menadžer, misleći da sam neko ko može da se obradi, nudio mi svoju vizit kartu. Ja sam, naravno, najljubavnije odbila saradnju." (Jovana)

5.2. Publika na koncertima ženskih bendova

- "Nažalost, često ljudi dođu da gledaju, a ne da slušaju." (Sena)

- "Ja nemam takav utisak." (Jovana)

- "Nije uvek, baš ima raznih." (Sara)

- "Mislim da dolaze i da se uvere da žene zapravo umeju da sviraju." (Snežana)

5.3. Da li muzičarke treba posebno izdvajati u programu?

Posle proletoš održane večeri "Dame sviraju bluz" u Domu omladine Beograda, nastala je užarena debata oko toga da li žene treba programski posebno isticati kao u esnicima muzičkog programa i stavljati ih u posebne programske okvire ili posebne večeri. U esnicima sastanka u klubu nekada imale su o tome različita mišljenja.

- "Inini mi se da postoji razlika između organizovanog festivala ili kompilacije koji se namerno bave afirmacijom ženskog stvaralaštva, i ovakvih večeri koje se održavaju u Domu omladine, gde je samo jedno veče namenjeno ženama, i onda se prodaju ulaznice kao za cirkus. Tako da se uopšte ne

slažem sa time da u okviru redovnih koncerata samo jedno ve e bude namenjeno devojkama." (Jovana)

- "Ja baš imam suprotno mišljenje. Mislim da je potrebno da se ljudima na tako bukvalan na in skrene pažnja da i mi postojimo, da upoznaju te bendove, da bi se naravno jednom dostigle i te mešovite ve eri, i da to više ne bude tako neuobi ajeno." (Selena)

- " ini mi se da tu treba najviše razmišljati o publici. Nama koje smo ve osveš ene po ovom pitanju sasvim je normalno i zanimljivo da iza emo da ujemo samo ženske bendove, ali oni koji nisu, ne e do i na posebnu žensku svirku i onda te bendove ne e ni uti. Na mešovitu e do i, i usput uti i ženske bendove zbog kojih možda prvobitno ne bi došli. To je jedna struja. Femix se, pak, odlu io za drugu varijantu, i uporno tri godine bira afirmativnu akciju i reaktivnu diskriminaciju, promovišu i žensku autorsku muziku." (Tatjana)

- "Bitno je još imati svest da jedna žena muzi arka esto predstavlja sve žene muzi arke i mora da se nosi sa tim. Klju no je da se muzi arke me usobno podržavaju. Treba podržavati ženski bend kad god svira, jer to devoj ice i de aci uju i vide i na osnovu toga e se ponašati i ophoditi ubudu e, pogotovo one devoj ice koje možda imaju u glavi da žele da sviraju ali se ne oseaju dovoljno dobro ili podržano." (Ksenija)

- "Ne mogu ja da razmišljam o svakoj osobi kako mene vidi na bini. Da li Skunk Anansie i Sandra Nasi u svojim ludilima i sa svojom 'muškom' energijom, tako druga ije i posebne, razmišljaju o tome da li predstavljaju ženu, ili svoj bend, ili sebe? Ne, one predstavljaju samo sebe i svoju muziku. Ne znam uopšte zašto tako postavljate stvari i razmišljate?" (Snežana)

- "Ja bih se složila sa Ksenijom, zbog stereotipa koje smo malopre pomenule. Kada vide žensko da izlazi na scenu, odmah je reakcija 'jao, pa gde eš ti?', to automatski predstavlja teret. Ja sam imala potrebu da na bini svima promenim mišljenje, baš iz tih negativnih stavova sam skupljala snagu. Tako da mislim da ipak u velikoj meri nosimo taj teret patrijarhalnog društva." (Selena)

6. FEMIKSETA KAO PRIMER DOBRE PRAKSE

Osnovna ideja kompilacije Femikseta, započeta 2010. godine, jeste da okupi godišnju produkciju sa muzičke scene u Srbiji koja može da se podvede pod opisanu definiciju ženskog stvaralaštva u muzici. Ova produkcija se zatim objavljuje u nekom izvodljivom tiražu za besplatno deljenje na promotivnim događajima (koncertima), a mp3 verzija se postavlja da bude javno dostupna on-line za besplatno skidanje. Smisao svega je da se što više publike upozna sa radom autorki sa kompilacije, te tako još neka nova autorska imena ohrabre da povećaju procenat žena u domaćoj muzičkoj produkciji.

Takođe, uspostavljena je i mini-tradicija da za svaku Femiksetu omot dizajnira neka druga mlada umetnica po ličnom pozivu Femix tima.

6.1. Dosadašnje Femiksete

Femikseta je nastala u okviru projekta "Femix - Miks ženskog stvaralaštva", koji je 2010. podržalo tadašnje Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije (MOS), pa je fokus projekta u tom trenutku bio na radionicama rodne ravnopravnosti sa srednjoškolicima, a muzička kompilacija je bila samo nusprodukt. Međutim, Femikseta je zatim uspela da se nametne i ustali kao godišnja institucija koja na kraju svake kalendarske godine daje presek aktivnih ženskih bendova i autorki u domaćoj produkciji u Srbiji.

Prvo izdanje Femiksete objavljeno je 2010. godine u tiražu od 500 primeraka i deljeno je na promotivnom koncertu u Beogradu na kraju pomenutog projekta. Na koncertu su učestvovali bendovi "Autopark", "Vibrator u rikverc", "Lula Mae" i Sajsi MC, dok je na samoj kompilaciji objavljena po jedna pesma svakog od 17 bendova i autorki od kojih smo dobili snimke. Omot je uradila mlada dizajnerka Manja Lekić.

Sledeće 2011. godine u produkciju Femiksete ulazi i Rekonstrukcija Ženski fond (RŽF). Te godine je pesme poslalo 27 autorki i bendova, pa smo morali da ih podelimo na dva dela. Kompilacija je štampana u 1,200 primeraka, pri čemu je na jednoj polovini tiraža štampana jedna polovina pristigle produkcije, a na drugoj polovini tiraža druga polovina produkcije. Na promotivnom koncertu su, kao i prethodne godine, učestvovali četiri benda sa kompilacije. Ovaj put su to bili "Line Out", "Xanax", "Fandango" i "Methyl Orange". Kompilacija se delila na dva promotivna događaja u Beogradu, kao i na lokalnim promocijama koje je podržao MOS u još četiri druga grada (Zaječar, Niš, Užice, Novi Beograd). Omot je izradila mlada umetnica Anđela Grabež.

2012. godine se MOS potpuno povlači iz podrške Femikseti, ali se podrška RŽF nastavila. Promocija je prošle godine održana nešto skromnije nego pre, uz učestvovali samo dva benda sa kompilacije - "The End Is Near" i "Verglspiel". Na javni poziv za slanje pesama prijavilo se 34 autorskih imena (grupnih ili individualnih), pa je tim Femiksete angažovao Ognjenku Lakićević, liderku benda "Autopark", da uradi selekciju i ona je izabrala 17 pesama koje su konačno ušle na disk za 2012. godinu. Disk je deljen u 500 primeraka, a omot za disk je dizajnirala Tamara Brčić.

U toku su pripreme za izdavanje Femiksete 2013 i organizovanje promotivnog koncerta. Konceptcija iz prve tri godine je u osnovnim crtama nepromenjena: za kompilaciju se određeni kanalima

raspisuje javni poziv, koji je prilično otvoren u pogledu žanrovskih odrednica. Među pristiglim pesmama izbor za kompilaciju će izvršiti Milica Mitić iz benda "Lula Mae", selektorka ovogodišnje Femiksete. Na kraju će promocija biti organizovana u festivalskoj formi u decembru, uz koncertno nastupanje nekoliko bendova s aktuelne kompilacije.

6.2. Kampanja "Dodaj svoju notu"

Kao neposredan rezultat sastanka organizovanog 21. maja 2013. godine u beogradskom klubu Ekaonica, pokrenuta je kampanja "Dodaj svoju notu" za povećanje prisustva žena na domaćoj muzičkoj sceni u Srbiji. Kampanja se odvija u formi viralnog deljenja (šerovanja preko Fejsbuka) promotivne fotografije akcije, na kojima se nalaze muzičke arke-uesnice kampanje snimljene kako drže slogan "Dodaj svoju notu" na raznim mestima. Dosad je u kampanji učestvovalo 15 muzičarki, a cela akcija se nastavlja spontano i bez detaljnog plana, u skladu s dinamikom kreativnih impulsa svih učesnica.

6.3. Femix Info - portal ženskog stvaralaštva

Kao najnoviji pravac razvoja projekta Femix, u 2013. godini se pojavio **Femix Info** - portal ženskog stvaralaštva na adresi www.femix.info. Sa željom da popuni informativnu nišu za kulturna i društvena dešavanja koja promovišu žensko stvaralaštvo i iza kojih pokretači stoje žene, Femix Info je startovao krajem leta, tako i uz podršku Rekonstrukcija Ženskog fonda.

Pored informacija iz ostalih oblasti, Femix Info posebnu pažnju posvećuje i oblasti muzičkog stvaralaštva, promovišući i domaće autorke, ali i strane. Tako je pored rubrike Femix.FM, koja promovira novije pesme iz domaće produkcije, pokrenut i Femix Top 5, nedeljni spisak od pet preporučenih muzičkih noviteta aktivnih autorki sa svetske nezavisne scene. Ovaj spisak se objavljuje na sajtu svakog ponedeljka, a pesme sa njega se promoviraju i putem Fejsbuka i Tvitera.

Krajnji cilj ove i svih srodnih aktivnosti Femixa jeste da se povećava vidljivost domaćih i stranih muzičkih autorki, te da se broj žena koje se aktivno autorski bave muzikom značajno poveća u odnosu na sadašnje stanje.

6.4. Budućnost Femiksete

Reakcije dosad podržanih muzičarki ohrabruju nas da nastavimo sa razvijanjem Femiksete kao svojevrsne promoterske institucije. Njima znači i ovaj vid podrške i volele bi da se nastavi, a za to je preduslov da se izgradi održivost. To je prvi izazov koji treba da se reši.

Za realizaciju glavnog cilja Femiksete - više žena u domaćoj muzici - bitno je neophodno da se izgradi mreža partnera i saveznika: muzičkih promotera, medija, vlasnika klubova i tonskih studija, menadžera u kulturi, udruženja građana, predstavnika biznisa i državnih organa, itd. To je još jedan krupan izazov.

Pored toga, ostaje otvoren prostor za razne online i viralne akcije i kampanje poput "Dodaj svoju notu", kao i za razne građanske inicijative, koje bi mogle da idu npr. u pravcu lobiranja za više žena

na muzi kim festivalima. Druga ije programiranje festivala bi svakako moglo da ostvari velik uticaj na podsticanje ženskog muzi kog stvaralaštva u godinama koje dolaze.

Koncepcija Femiksete je potpuno open source, što otvara mogućnost primene istog ili sličnog godišnjeg modela i u drugim sredinama, pod nekim sličnim ili drugim imenom.

7. ZAKLJUČAK

Kompilacija Femikseta pokrenuta je pre tri godine u Beogradu kao inicijativa u kulturi koja teži da poveća autorsko učešće žena u muzičkoj produkciji. Izlazi jednom godišnje kao aktuelni presek ženskog muzičkog stvaralaštva u Srbiji tokom te godine. Broj ženskih autorskih imena koja se prijavljuju sa svojim pesmama za ovu kompilaciju udvostručena je za te tri godine sa 17 na 34. Za ove tri godine na Femikseti je objavljeno, jednom ili više puta, ukupno 46 imena (autorki i bendova). Procenjujemo da je to obuhvata redovne i nepravilne negde blizu 2/3 aktivnih muzičkih autorki tih žanrova u Srbiji.

Cilj pravljenja ove kompilacije je uspostavljanje veće autorske aktivnosti žena u domaćoj muzici. Postojeće stanje u ovoj oblasti pokušali smo da izmerimo proučavanjem programske ponude muzičkih festivala i određivanjem procenta učešća žena, kao i korišćenje nekih drugih pokazatelja (procenat žena među autorima novih muzičkih izdanja koja se piratizuju na specijalizovanim sajtovima).

Dostupni brojevi podaci govore da je među autorskim imenima na evropskim muzičkim festivalima u proseku oko 7 puta više muškaraca nego žena. U Srbiji je taj odnos nešto lošiji, međutim u SAD ima nešto više žena na festivalskim binama nego u Evropi, pa je tamo standardan odnos oko 5-6 muškaraca na jednu ženu. Gledano u procentima, petogodišnji proseki ženskog učešća na muzičkim festivalima u Srbiji je 11,6%, u Evropi je taj procenat 12,9%, dok je u SAD 14,3%.

Slične rezultate dobijamo i kada analiziramo aktuelnu ponudu piratizovanih muzičkih naslova. I ovde je žensko autorstvo prisutno u udelu od negde **10-15%** novih naslova. Može se reći da ovaj procenat okvirno predstavlja sadašnji svetski standard učešća ženskog autorstva u muzici, dok su muzičke arke u Srbiji negde u donjem delu ovog raspona.

Mogući razlozi za ovakvo stanje ima mnogo. Od naših sagovornica među mladim muzičarkama iz Srbije najčešće su sledeće: nedovoljna vidljivost, kulturološka tradicija u pop-rock produkciji, viđenje žene kao prvenstveno dekorativnog elementa na bini, realno manja zainteresovanost mladih žena za autorsko bavljenje muzikom, nepostojanje dovoljno kolegijalne solidarnosti među aktivnim muzičarkama, drugačija dinamika grupa i članovi su ženskog ili mešanog sastava, rodne predrasude o kapacitetima, korišćenje različitih aršina u vrednovanju kvaliteta, potcenjivanje muzičarki po rodnom osnovu i osvešćavanje obeležnosti rodnom koje stvara dodatne pritiske za dokazivanje, itd.

Ipak, mi verujemo da procenat od 10-15% žena u muzici može i mora da bude znatno veći, kako u Srbiji, tako i šire. To bi se moglo postići kombinovanjem više pravaca delovanja: aktivnijom promocijom muzičkih autorki u medijima, lobiranjem za rodno izbalansirane programe uticajnih muzičkih festivala, pokretanjem novih festivala, inicijativama kao što je Femikseta, kampanjama kao što je *"Dodaj svoju notu"*, kao i drugim aktivnostima na stvaranju klime koja se obrabivati veće učešće žena u muzičkoj produkciji.

8. LITERATURA

- Subaši B., Opa i B. 2013. "Vrednosti i kulturni aktivizam maturanata Srbije". Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka
- Mr. S. 2011. "Kulturni život i potrebe studenata u Srbiji". Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka
- Mr. S. 2011. "Kulturni život i potrebe učenika srednjih škola u Srbiji". Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka
- Cvetin P., Milankov M. 2011. "Kulturne prakse građana Srbije". Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka
- Ristić I. 2011. "Istraživanje umetničkih preferencija beogradskih srednjoškolaca". Beograd: Hop.La!
- Vukmirović D. i grupa autora. 2011. "Žene i muškarci u Republici Srbiji". Beograd: Republički zavod za statistiku
- Filipović J., Kuzmanović Jovanović A. 2012. "Vodič za rodno osetljiv pristup medijima u Srbiji". Beograd: Uprava za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije

Dodatak - BENDOVI I AUTORKE NA FEMIKSETAMA 2010-2012

Dosad smo na Femiksetama objavili 46 autorskih imena (broj u zagradi se odnosi na one koji su bili na više od jedne kompilacije):

- reSound
- Artan Lili
- Artifice
- Autopark (2x)
- Bitipatibi (2x)
- Bo
- Branislava Jokovi
- Cannot (2x)
- in
- Demetrin
- EGO
- Fandango
- Fear Of Symmetry (2x)
- Halbstar i Umbra
- Ika
- Ivana An i
- Jasmine and the Petals
- Jelena Periši
- Jelena Petoševi
- Kopy Kat Killah
- Krš (2x)
- Lignjoslav & Uginula lutkica
- Line Out
- Lira Vega
- Lula Mae (3x)
- Methyl Orange
- Nahty
- Nikad spremni
- Nit
- Omladinac 11 (2x)
- On Tour
- Repetitor
- Sajsi MC (3x)
- Street Family Reunion
- Svi na pod!
- Tatjana Krga
- The Collision
- The End Is Near
- Threesome (2x)
- Verglspiel

- Vibrator u rikverc (2x)
- Virvel
- Voodoo lutke
- XANAX (3x)
- ZAA (2x)
- Zoravera